

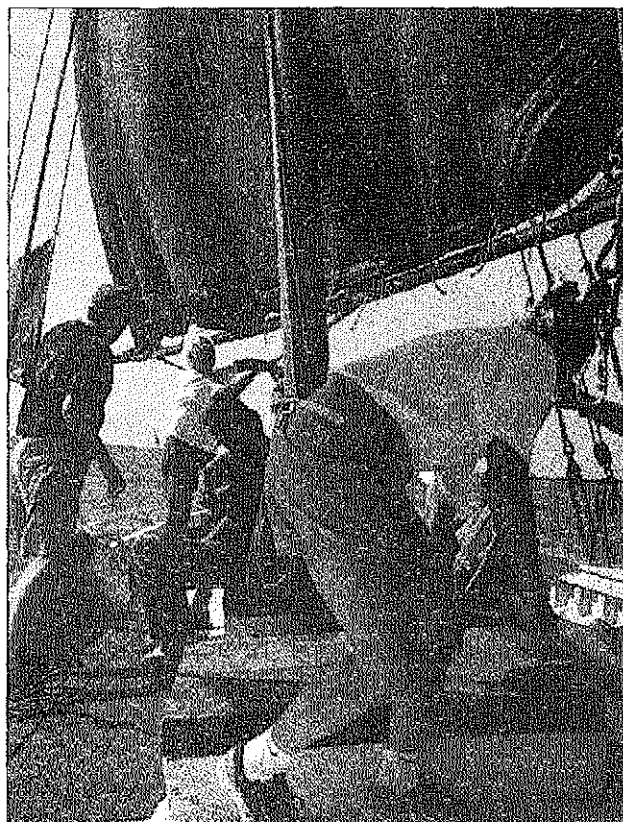
A. Bottini je govoril o ustanavljanju Muzeja ladij v Pisi (*Verso un Museo delle navi*). Po prvi fazi konzervacije, ko so opravili nujno zaščito ladij, se vedno delajo elaborat, na podlagi katerega bo odločeno, na kakšen način bodo ladje prenesli v laboratorij oz. do arsenalov, kjer naj bi zrasel Muzej ladij. Predstavil je faze projekta, med katere sodi tudi gradnja laboratorija, ter muzeja. Predvsem je poudaril, da bodo raziskave najdišča razširili ter da morajo pripraviti elaborat za razširitev območja določenega za izkopavanja. V muzeju naj bi bila predstavljena zgodovina Pise in element, ki združuje ta plovila.

Ob koncu srečanja je ob pogovoru pri okrogli mizi L. Fozzati postavil vprašanje, na katerega pa žal ni dobil odgovora. Glasilo se je: zakaj na terenu niso prisotni arheologi-strokovnjaki za konstrukcijske lastnosti ladij oz. zakaj jih ni v komisiji, ki je določena za izdelavo elaborata o ladjah iz Pise? Pokazala so se nasprotja v mnenjih o načinih raziskav in konservacij ladij iz Pise. Veliko je bilo tudi nesoglasij v zvezi z gradnjo novega laboratorija v Pisi, ko že obstaja tisti v Comacchiu.

V petek je M. Maffei v predavanju Pomembne simbolično-religiozne značilnosti v svetu prebivalcev ob morju (*Linee essenziali dell'universo simbolico-religioso degli uomini di mare*) predstavila koščene in koralne amulete v obliki rok in nog ter poudarila, da so redke studije, ki obravnavajo ta tip tematike. Podala je razloge, zaradi katerih se pri posameznih strukturah prebivalcev, predvsem pri ribičih, ki se odpravljajo na odprto morje, pojavljajo simbolični in magični elementi. Navedla je nekaj legend, kot so tista o zakletem mornarju, različne verzije legend o čarovnicah, ki kradejo ladje, pa rituale, ki so še vedno v uporabi na Eolskih otokih, Kampanji, Španiji, Franciji, kot so: krog in nož v krogu ali ko mornarji kažejo zadnjice nevihti... Del predavanja je posvetila tudi sirenam in prikazih na ladjah. E. Concina je skozi arhivske vire predstavil razvojne faze Arsenalu v Benetkah v obdobju 1473-1797. Obrazložil je zgodovinske in ekonomske razloge nastanka posameznih arhitekturnih delov in opisal njihove značilnosti. V kratkem je prikazal tudi način, na kakršen je bil organiziran Arsenal oz. na kakšen način so lahko v samo 2-3 urah uspeli z orožjem opremiti floto stotih galej. Popoldan je L. Fozzati podal nekaj naslovov knjig, ki se nanašajo na podvodno arheologijo in morje. Zajel je tako strokovno literaturo kot tudi leposlovje. Posebej je bila predstavljena prva številka nove revije *Archeologia delle acque, semestrale di antropologia, archeologia, etnografia, storia dell'acqua* (Forlì, 1999).

Zaradi slabega vremena je odpadel praktični del pouka, ki je bil predviden za nočno navigacijo in orientacijo s pomočjo srednjeveških instrumentov.

V soboto je E. Concina nadaljeval predavanje o Arsenalu. Opisal je način organizacije gradnje ladij. S. Medas je predstavil novo knjigo Dina Brizzija, *Quando si navigava con i trabaccoli* (ed. Panozzo, Rimini, 1999).

Plovba tečajnikov, Cattolica 23. 8. 1999 (foto: S. Karinja).

V knjigi, polni opisov ladij, vetrov, dogodkov, povezanih z življenjem na morju, odseva avtorjeva neskončna ljubezen do morja. M. Capasso je predstavil mednarodni projekt Akademija Mediterana/Ustanavljanje mediteranskega laboratorija (*Accademia del Mediterraneo/Fondazione Laboratorio Mediterraneo*), v katerem naj bi bila vključena 501 inštitucija. S podelitvijo nagrad "Guido Ucelli di Nemi" je bil zaključen teoretični del dneva in s tem tudi tečaj. Nagrade sta dobila Domenico Lini za svoje zasluge pri vodenju Državnega tehničnega muzeja v Milanu in Giuliamo Volpe za delo v podvodni arheologiji. Večina tečajnikov se je po zaključku odpravila domov, nekaj pa jih je še ostalo na praktičnem delu.

Irena Lazar

XIV CONGRESSO INTERNAZIONALE AIHV.
14. kongres Mednarodnega združenja za zgodovino stekla. Benetke-Milano, 27. 10. - 1. 11. 1998.

Mednarodna srečanja raziskovalcev stekla, ki so združeni v organizaciji združenja AIHV (Association Internationale pour l'Histoire du Verre), potekajo vsaka

tri leta. Na kongresih so zbrani vsi, ki se ukvarjajo s preučevanjem stekla od prazgodovine do 20. stoletja. Med člani najdemo arheologe, zgodovinarje in umetnostne zgodovinarje, ki delujejo v različnih ustanovah, galeriste, zasebne zbiralce in oblikovalce stekla.

Italijanski nacionalni komite (*Comitato Nazionale Italiano dell'A.I.H.V.*), ki je izredno aktiven in ima številno članstvo, je prevzel organizacijo kongresa, na katerem je sodelovalo prek 250 udeležencev s skoraj sto referati in trideset posterji. Dva dni je potekal v Benetkah, nato pa smo se preselili v Milano. Po kongresu je bila štiridnevna ekskurzija, na kateri je bil možen ogled številnih razstav in zbirk stekla v severni Italiji.

Uvodno predavanje v Benetkah je imel dr. D. B. Whitehouse iz Corninga (ZDA). Nanizal je nekaj zgodovinskih dejstev v razvoju preučevanja stekla, nova odkritja in publikacije ter posebej poudaril velik napredek na področju raziskav srednjeveškega stekla.

Zaradi velikega obsega snovi so nadaljnja predavanja potekala po sekcijah. Prazgodovinsko, rimsko in poznorimsko obdobje je bilo predstavljeno skupaj, srednjeveško posebej, naslednjo skupino so tvorila predavanja iz obdobja renesanse in baroka, najmlajše obdobje 19. in 20. stoletja pa je bilo tudi predstavljeno posebej. Čeprav naj bi bilo mogoče prehajanje iz ene skupine v drugo in spremljanje predavanj v več različnih skupinah, je bilo zaradi časovne nediscipline nekaterih predavateljev to v glavnem nemogoče. Ker sem lahko spremljala le prvo skupino predavanj, omenjam nekatere zanimivejše prispevke o prazgodovinskem in rimskem steklu.

Predavanja prvega dne so dopoldne predstavila raziskave stekla na območju Sredozemlja (M.-D. Nenna je govorila o najdbah iz Egipta in A. Rotloff o izraelskih odkritjih), popoldanski sklop pa so zaokrožili prispevki iz zahodnega dela Evrope. Zanimive so bile analize steklenih najdb iz rimskih vil, ki jih je opravil B. Rütli v Švici, in predstavitev povezave med obliko in funkcijo posameznih oblik na najdišču Kaiseraugst (S. Fünfschilling, Švica).

Med opoldanskim odmorom so nas popeljali na Murano, kjer smo si ogledali bogato zbirko v Steklarskem muzeju in obiskali delavnice stekla. Kljub mojstrstvu, ki smo ga opazovali pri steklopihaču med njegovim delom, je bil tudi za nas obisk povsem turistične narave, saj ni ponudil nič več kot namenijo povprečnemu turistu v Benetkah.

Naslednje dopoldne je bilo namenjeno italijanskim kolegom, ki so izčrpno predstavili številne nove najdbe z območja severne Italije, dopolnili pa so jih še prispevki iz Slovenije (I. Lazar) in Rusije (J. Likhter). Pri predstavitev italijanskih kolegov je bil posebej opazen nastop mladih, ki so zrasi pod okriljem uveljavljenih raziskovalcev in nadaljujejo njihovo delo. Med najzanimivejše prispevke so sodili referati o zigih na steklenih izdelkih in njihovem pomenu (A. Paternoster, M.-G. Dia-

ni), manjkale pa niso niti stilistične in ikonografske analize poznoantičnih izdelkov (B. Massabo, G. Meconceli). Popoldne so bili posebej zanimivi referati o steklenih ingotih iz zahodnega Sredozemlja (D. Foy, Francija) in predstavitev tehnologije antičnih steklarskih delavnic na najdišču Hambacher Forst (F. Seibel, Nemčija).

S svojim nastopom je ponovno zbudila živahno razpravo R. Lierke iz Nemčije, ki zagovarja uporabo lončarskega kolesa pri izdelavi nekaterih rimskodobnih izdelkov. Tokrat je iz rimskega obdobja posegla v srednji vek in dokazovala, da so bili t.i. "Hedwig Gläser" stisnjeni v kalupu in nato dodelani na vretenu, ne pa brušeni.

Sobotno dopoldne je bilo namenjeno predstavitvi posterjev. Kratko in jedrnatost se je predstavilo skoraj trideset raziskovalcev. Teme so bile izredno raznolike in so segale od restavriranja stekla in kemijskih analiz izdelkov do predstavitev celih kompleksov novih in zanimivih najdb. Ta način predstavitve seveda omogoča bolj neposreden in neformalen stik udeležencev, komunikacija je hitrejša in tudi rezultati pogovorov so navadno zelo koristni.

Popoldansko srečanje so zaznamovala različna predavanja o steklenih jagodah v prazgodovinskem in rimskem obdobju (G. Nightingale - Avstrija; S. Vellani - Italija) ter razprave o poznoantični proizvodnji stekla (L. Sagui; M. Uboldi - Italija) in novih najdbah iz obdobja visokega srednjega veka v Italiji.

Ob koncu so se udeleženci in predsedujoči strinjali, da je preučevanje stekla v zadnjih desetletjih naredilo velik korak naprej. Od začetnega stanja zaverovanosti v obliko in lepoto predmeta je študij stekla postal enakovreden sogovornik preostali materialni kulturi. Interdisciplinarnost je tu uresničena v vseh pogledih. Sodelovanje arheologov, zgodovinarjev, umetnostnih zgodovinarjev in specialistov s področij naravoslovnih znanosti je izredno uspešno in prinaša odlične rezultate. Analize in študije pomagajo razpoznati sestavo materiala, izvor surovin in prek tega še trgovanje, razvoj obrti, socialne odnose ipd. Največji napredek je opazen pri raziskavah srednjeveškega stekla. Novoodkriti steklarski obrati, analize surovin in izdelkov in študij bogatih arhivskih virov so omogočili oblikovati veliko jasnejšo sliko o steklarski obrti srednjega veka v Evropi. K hitrejšemu razvoju veliko prispevajo tudi nacionalni komiteji AIHV, ki podpirajo in usmerjajo raziskovanje stekla v svojih državah.

Razgibana dejavnost italijanskega komiteja AIHV se ni pokazala le v organizaciji kongresa, ampak tudi v številnih spremljevalnih prireditvah in predvsem novih publikacijah o antičnem steklu.

V četrtek smo na poti iz Benetk v Milano najprej obiskali Arheološki muzej v Padovi. V prostorih stalne arheološke zbirke so postavili občasno razstavo *Vetri antichi del Museo Archeologico di Padova*, kjer so predstavili zanimivo in obsežno zbirko stekla od antike do srednjega veka. Vitrine so spremljali panoji z razlago

o tehnikah izdelave in o funkciji posameznih oblik. Tudi v muzeju v Adrii je bila organizirana posebna razstava (*Vetri antichi da Adria*). To gradivo je bilo ožje časovno omejeno, saj je bilo na ogled predvsem zgodnjersko steklo. Izstopali so živopisni predmeti iz mozaičnega stekla in v kalup pihani izdelki.

Dan je bil zaključen z ogledom razstave *Il vetro in Italia nel'900*, kjer so bili razstavljeni vrhunskih izdelki sodobnih italijanskih oblikovalcev stekla.

V Arheološkem muzeju v Milanu pa so 31. 10. 1998 odprli razstavo *Vetri e vetro: preziose iridescenze*. Le-to so dopolnili s katalogom in cd-romom, kjer so v zanimivem kolažu nanizali najnovejša odkritja rimskega stekla v okolici Milana s tehnologijo in tipologijo ter zbirke antičnega stekla nekaterih privatnih zbiralcev.

V Bologni so se posvetili predvsem proizvodnim tehnikam. Na razstavi *Vetri antichi, arte e tecnica* so zbrali steklene izdelke iz vseh svojih zbirk - egipčanske, prazgodovinske, etrusčanske in rimske. Pri posameznih eksponatih so natančno opisali tehnologijo izdelave, okraševanja in raznolikost uporabe steklenih predmetov. Razstavo je spremljal katalog, ki je na enostaven in didaktičen način, z risbo in fotografijo, predstavil steklarsko obrt od njenih začetkov do rimske dobe.

Omeniti velja tudi nekatere publikacije o steklu, ki so jih pripravili v zadnjih petih letih. V njih je objavljeno ogromno novega gradiva, ki so ga v zadnjih letih pridobili iz izkopavanj. Prevladuje antično steklo, omembe vredni pa so tudi prispevki o srednjeveških delavnicah in kemijskih analizah steklarskih izdelkov.

Referate s srečanj italijanskega nacionalnega združenja AIHV, ki potekajo od leta 1993 dalje, so izdali že v dveh zvezkih. V prvem, *Il vetro dall'antichità all'età contemporanea* (Venezia 1995) najdemo med drugim nove podatke o rimskem steklu iz Parme (F. Ceselin) in Genova (P. Melli; A. Pastolino), razpravo o zadnjih najdbah poznoantičnega stekla (E. Roffia), članke o srednjeveški steklarski proizvodnji v Ferrari (A. M. Travagli), Toskani (D. Staffini) in pregled oblik, ki so jih izdelovali v delavnici Gambassi (M. Mendera). Druga knjiga, *Il vetro dall'antichità all'età contemporanea: aspetti tecnologici, funzionali e commerciali* (Milano 1996) prinaša razprave o prazgodovinski proizvodnji (F. M. in M. Gambari), o razprostranjenosti posameznih rimskih oblik (S. Masseroli; R. Tarpini), o razširjenosti izdelkov v pozni antiki (A. Bencze), o delovanju italijanskih steklarn v 19. in 20. stoletju (A. Minisci; S. Viti Pagni) in o sodobnih oblikovalskih dosežkih 20. stoletja (C. Salsi, G. Morri).

Posebej velja opozoriti na slovar arheološkega stekla in steklarskih izrazov *Glossario del vetro archeologico* (Venezia 1998), ki so ga izdali v italijanskem in angleškem jeziku. Slovar dopolnjuje tudi tabelami prikaz osnovnih oblik in njihovo uveljavljeno poimenovanje. Preprosta, a zlata vredna izdaja, ki bo v pomoč mnogim kolegom.

Komite izdaja tudi informativno glasilo *Vetro Noti-*

zie. V njih objavljajo sprotne novice s področja raziskav o steklu; za kongres so pripravili posebno številko. V njej so zbrali bibliografijo italijanskih raziskovalcev stekla od leta 1990 do danes. Na tridesetih straneh je zbrano vse, kar je bilo objavljenega o steklu v Italiji v zadnjih osmih letih.

Najobsežnejši projekt pa je serija *Corpus delle collezioni archeologiche del vetro nel Veneto* (CCAVV), ki jo ureja W. Dorigo. Kot pove ime, želijo v njej postopno izdati korpus vseh zbirk antičnega stekla iz province Veneto. Prva knjiga je predstavila zbirko iz Murana (G. L. Ravagnan, *Vetri antichi del Museo Vetrario di Murano, Venezia, Murano 1994*), druga steklo iz muzeja v Adrii (S. Bonomi, *Vetri antichi del Museo Archeologico Nazionale di Adria, Venezia 1996*); natisnjena sta bila tudi kataloga o steklu iz Padove (G. Zampieri, *Vetri antichi del Museo Civico Archeologico di Padova, Venezia 1998*) in *Vetri antichi delle raccolte concordiesi e polesane* (Venezia 1998), ki sta ga uredila A. Laresse in E. Zerbinati. Tik pred izidom je tudi katalog zbirk iz Verone. Serija je predvsem kataloška. V knjigah ni daljših razprav ali člankov. Uvodoma so predstavljene zbirke, njena zgodovina in značilnosti. Mnoge zbirke so nastale iz zapuščin privatnih zbiralcev 18. in 19. stoletja, nekatere so muzeji pridobili z nakupi doma in na tujem, ponekod pa je vključeno tudi steklo z novejših izkopavanj. Sledita kratek opis steklarskih tehnik z dovolj obsežno navedeno literaturo in nato katalog. Steklo je predstavljeno po skupinah glede na tehniko izdelave: najprej v kalup uliti izdelki, nato v kalup pihano steklo in zatem prosto pihani izdelki. Vsak predmet je predstavljen s črno-belo fotografijo in natančnimi tehničnimi podatki (inventar, najdiščni podatki, mere, barve), bibliografijo, primerjavami in časovno opredelitvijo. Katalogu sledi nekaj barvnih tabel, kjer so predstavljeni obarvano ali dekorirano steklo in zanimive grobne celote. Na koncu sta slovar oblik v italijanskem in angleškem jeziku in bibliografija. Kljub fotografijam pa ob predmetih pogrešamo kvalitetno risbo. Le-ta namreč poudari in razloži mnoge detajle, ki jih ne more pričarati še tako dobra fotografija. To je pravzaprav edini očitek, ki bi ga namenila lepo opremljeni seriji katalogov antičnega stekla iz dežele Veneto.

Vse omenjene publikacije je mogoče kupiti pri *Comitato Nazionale Italiano del A.I.H.V., C.P. 534, IT-30100 Venezia*.

